

Teoretisk grundlag for analyse af innovationsforløb i SpisVel

Michael Sjøgaard Jørgensen, Institut for Planlægning, Aalborg Universitet, msjo@plan.aau.dk

2.. udgave, 2015

Dette notat beskriver det teoretiske grundlag for analyse af innovationsforløb i SpisVel-projektet, men kan også danne baggrund for planlægning og analyse af tilsvarende innovationsprocesser.

Inspireret af Pascu & van Lieshut (2009) kan innovationsforløb overordnet ses bl.a. karakteriseres ved hjælp af følgende parametre:

- Grad af åbenhed
 - Hvad er problemet ⇔ hvad er mulige løsninger?
 - Virksomhedsinterne processer ⇔ Fælles processer (f.eks. mellem flere virksomheder)
- Deltagelse af forskellige aktører i produkt-/værdikæden
- Offentlige myndigheders involvering
- Kommerciel modenhed
- Skala
- Varighed

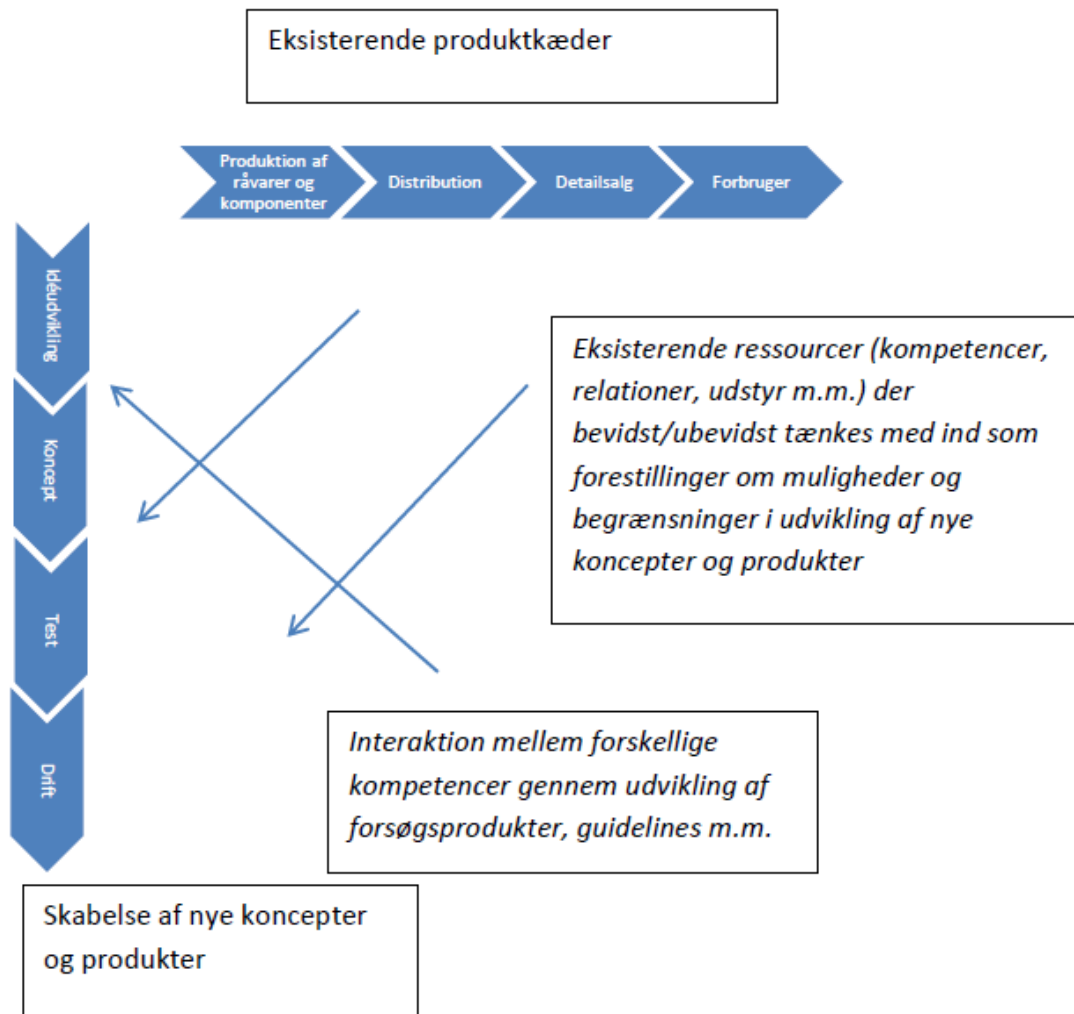
Et af de væsentlige analytiske perspektiver i beskrivelse og analyse af innovationsforløbene i SpisVel er at se udviklingsforløb som et spændingsfelt mellem skabelse af nye udviklingsspor ("path creation") og sporafhængighed ("path dependency") i form af afhængighed af eksisterende ressourcer ("assets") i form af udstyr, kompetencer, leverandørrelationer, produkter, markedsgrundlag m.m. (se f.eks. Garud & Karnøe, 2010). Dette spændingsfelt er illustreret i figuren på næste side.

I et udviklingsforløb vil det være aktørernes forståelse af mulighederne for henholdsvis path creation og path dependency der kommer til udtryk; f.eks. i form af udsagn om hvilke ændringer der anses for mulige (f.eks.: "...hvis jeg beder den lokale butik om at fjerne slikket på disken, så skal jeg på anden vis garantere butikken en tilsvarende omsætning" eller "vi kan med det udstyr der er til rådighed kun producere denne type produkter").

Set i et udviklingsperspektiv kommer disse udsagn og forestillinger til at virke som del af det **script** (Akrich, 1992) ("manuskript") for et fremtidigt produkt og dets produktkæde i form af forestillinger om forskellige aktørers, udstyrets og råvarers og produkters roller. F.eks. i form af udsagn om

- hvad leverandører kan levere
- hvad personale og udstyr kan producere
- hvad leverandører anses for at kunne eller ville levere

- hvilke præferencer nuværende og fremtidige kunder vil have

Figur 1: Innovationsforløb som interaktion mellem forskellige kompetencer og udvikling af forsøgsprodukter, guidelines m.m. i spændingsfeltet i innovationsforløb mellem sporafhængighed og skabelse af nye udviklingsspor.

I forbindelse med analyse af innovationsforløb og efterfølgende produktion og salg af de pågældende produkter (kaldet "**de-scription**") (Akrich, 1992) er det vigtigt at have disse antagelser ("manuskriptet") beskrevet, således at det er muligt at vurdere i hvilket omfang disse antagelser "holdt" eller praksis viste sig at være anderledes. I et fremadrettet perspektiv kan sådanne erfaringer fra f.eks. tests anvendes til at videreudvikle produktet eller det system som det er en del af (Rohracher, 2003). Det er samtidig vigtigt at være opmærksom på forskellen mellem testforløb med brugere og udbredelse af et produkt til en bredere kreds, idet der kan være tale om andre former for brugere eller et forløb med mindre støtte til at facilitere, følge og analysere ibrugtagning og anvendelse (Rohracher, 2003).

Forventninger til forbrugeres praksis kan se **forbrugernes praksis** som en kompleks helhed med daglige dilemmaer med afvejninger mellem en række hensyn til tid, økonomi, mobilitet m.m. (jf. den såkaldte "sociale praksisteori" (jf. bl.a. Røpke, 2009) eller kan se forbrugere som udtryk for rationelle aktører med en række adskilte praksisser for indkøb, transport m.m., hvor der foretages en række fuldt oplyste valg.

Ved en analyse af ændringer i forbrugeres praksis inden for et område over længere tid – f.eks. som følge af nyanskaffelser i husholdningen eller ændrede mulige for indkøb - kan forløbet ses som en såkaldt **domesticering** – hvor der måske sker ændringer inden for et praksisområde ved at produktet eller nye forsyningsmuligheder integreres i hverdagslivet, fordi det giver mening i forhold til tidsrytme e.l. (se f.eks. Lie & Sørensen, 1996).

Som del af overvejelserne om sporafhængighed og skabelse af nye udviklingsspor kan en aktør give udtryk for opfattelser af hvad der er muligt i aktørens egen organisation. Dette kan ses som udtryk for organisationens "**socialforfatning**" (se f.eks. (Clausen & Olsén, 2000)), der vil være formet gennem organisationens hidtidige udvikling i form af såkaldte konflikt- og konsensusprocesser (også kaldet "**politiske processer**"), og kan omfatte spørgsmål om forventninger til arbejdsindsats, kontrol, indflydelse m.m. Socialforfatningen er ikke udtryk for konsensus i organisationen, men en blanding af konflikt og konsensus, der karakteriserer organisationen. Der skelnes mellem aktiv, passiv og frossen politik. Et udviklingsprojekt bør ideelt set ikke etableres uden kendskab til en organisations socialforfatning, eller uden at feedback i planlægningen af et projekt om hvad der er muligt ses som udtryk for erfaringer fra tidligere projekter eller som udtryk for at stiltiende kompromiser ("frossen" politik) sættes under pres (f.eks. ved ændringer i forventninger til arbejdsindsats, kontrol af arbejdet e.l.).

Ved at anskue den gradvise udvikling af et produkt som et samspil med det system som det skal indgå i ("co-shaping") kan der optræde en stigende grad af hårdhed eller mindre grad af **fleksibilitet** ("fortolkningsfleksibilitet", jf. Bijker (1995)) i form af hvilke beslutninger, der kan ændres som følge af indgåede aftaler, anvendte ressourcer m.m. Som tidligere nævnt kan fleksibiliteten eller mulighederne have været anset for begrænsede fra udviklingsprojektets start (jf. script og socialforfatning).

Udviklingsforløbet kan ses også som et samspil mellem en række "inputs", der søger at udspænde og sidenhen konkretisere et "mulighedsrum". Disse input kan være baseret på forskellige fagligheder og forestillinger og udviklingsprocessen kan ses som en **co-designproces**, hvor forskellige objektverdener (Bucciarelli, 1994) eller forskellige praksisfællesskaber (Wenger, 1998) "mødes". Inden for fødevareområdet kan det f.eks. være verdener eller fællesskaber præget af gastronomi, økonomi, service, sundhed, miljø m.m. Oversættelser mellem disse forskellige objektverdener kan være en udfordring i en udviklingsproces. Forskellige metoder og begreber kan anvendes til at beskrive og forstå disse møder i udviklingsprocesser. Binder & Brandt (2008) taler om "design labs" og Brandt (2005) skriver om fysiske mock-ups, der støtter samarbejdet ved at bringe objekter ind, der kan bruges til at skabe forestillinger om fremtidige muligheder. Star og Griesemer (1989) skriver om "grænseobjekter", der udvikles når forskellige "sociale verdener" mødes.

Grænseobjekterne er både abstrakte og konkrete og kan ses som en måde, som aktører fra en social verden kan bruge til at "repræsentere" (anskueliggøre) deres verden over for aktører fra en anden social verden. Disse møder mellem forskellige sociale verdener vil udvikle sig i et spændingsfelt mellem inspiration fra mock ups m.m. og aktørernes opfattelser af hvad der er muligt, jf. figuren.

Referencer:

Akrich, M. The De-scription of Technical Objects. I: W. Bijker and J. Law (eds): Shaping Technology/Building Society: Studies in Sociotechnical Change, MIT Press, Cambridge, 1992, 205-224.

Bijker, W.E.: Of Bicycles, Bakelites, and Bulbs: Toward a Theory of Sociotechnical Change. 1995, MIT Press, Cambridge

Binder T. & Brandt E.: The Design:Lab as platform in participatory design research. CoDesign, 2008. 4(2), 115-129

Brandt, E.: How do tangible mock-ups support design collaboration? Nordic Design Research Conference: In the Making, 2005, Copenhagen

Bucciarelli, L.: Designing Engineers, 1994, MIT Press, Cambridge

Clausen, C. & Olsen, P.: Strategic Management and the Politics of Production in the Development of Work: A Case Study in a Danish Electronic Manufacturing Plant, Technology Analysis & Strategic Management, 12(1), 2000, 59 — 74

Garud, R. & Karnøe, P.: Path dependency or path creation?, Journal of Management Studies, 47 (4), 2010, 760–774

Lie, M. & Sørensen, K.H. (eds.): Making Technology Our Own? Domesticating Technology Into Everyday Life. Oslo: Scandinavian University Press, 1996

Pascu, C. & van Lieshout, M.: User-led, citizen innovation at the interface of services", info, 11(6), 2009, 82 - 96

Rohrarcher, H.: The Role of Users in the Social Shaping of Environmental Technologies, Innovation: The European Journal of Social Science Research, 16(2), 2003, 177-192

Røpke, I.: Theories of practice — New inspiration for ecological economic studies on consumption, Ecological Economics, 68, 2009, 2490–2497

Star, S.L. & Griesemer J.R.: Institutional Ecology, translations and boundary objects: Amateurs and professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology, Social Studies of Science, 19(3), 1989, 387-420.

Wenger, E.: Communities of practice. Learning, meaning, and identity, 1998, Cambridge University Press